

Yaşam

S a r g u n A . T o n t

Birimler...

Herhangi bir şeyi ölçmek, biçmek veya tartmak için birimler üretmek belki mağara devrinde bile söz konusuydu. O zamanlar kaç mastodon kemiğine kaç deri şapka alındığını bilmiyoruz ama, şimdi bile kullanılan İngiliz uzunluk ölçüsü "foot"un kralın ayak uzunluğuna eşit olduğunu tarih kitapları yazıyor. Britannica ansiklopedisinin İngilizce versiyonunda birimlerle ilgili yazıyı okuyuncaya kadar, doğrusu ben yine bir uzunluk ölçüsü olan "yard"ın, Ortaçağ'da kralın bel ölçüsü esas alınarak belirlendiğinin farkında değildim. Tabii bu tip bir standart, beraberinde önemli sorunlar getirebilir; örneğin bir yangın sonrası kralın ölçülerinin yok olmasını. Kral tekrar ölçülmeye razı olabilir ve ayak ölçümlerinde bir sorun yaşanmayabilir ama ya bel ilk ölçüldüğü zaman haşmetmahap daha kahvaltı etmemişse ve yangından sonra alınan ölçü kralın iki tabak kapuskayı iki büyük bira eşliğinde mideye indirdikten sonra alınmış olursa? O zaman kapuska olayından önce kumaş satan esnaf, sonradan satanlara göre çok daha avantajlı bir durumda olmaz mı?

Bizde yakın zamanlara kadar kullanılan "arşın", dirsekten uzun parmağın ucuna kadar olan mesafe olarak birimlendirilmiş; ama bu standart için hangi padişah veya vezirin ölçülerinin

esas alındığı hakkında bir bilimiz yok. Kapuska faktörünü gözönünde tutarsak, kol uzunluğuna dayanan bir ölçünün bel ölçüsüne göre çok daha güvenli olması gerektiği düşünülse de, Osmanlı döneminde arşın önemli sorunlara neden olmuş. Çarşıdaki esnafın kullandığı arşın, şimdiki "metre"nin tam % 68'ine eşdeğerken, mimar ve inşaatçıların kullandıkları arşın, metrenin % 76'sı kadarmış. Sanata olduğu kadar bilime de çok önem veren III. Selim bu kargaşaya bir son vermek için abanoz ağacından bir arşın yaptırmış ve herkesin uyması gerektiği bu standardı zamanın mühendislik

yen dairesinin Kuzey Kutup noktası ile Ekvator arasındaki uzunluğunun 1/10 000 000'u olarak tanımlanmış. Bu standarda ulaşmak için Fransızlar tam 6 yıl ölçüm yapmışlar ve her alışverişte 6 yıl ölçüm yapmak pratik bir yol olmadığı için, yukarıda verilen uzunluğa eşdeğer uzunlukta, platinen yapılan bir model müzeye konulmuş. 1960 yılında uluslararası bir kuruluş, bir metreyi kripton-86 atomu

tafındaki turuncu-kırmızı çizginin dalgaboyunun 1 650 763. 73 katı olarak tanımlamış. Her ne hikmetse, bu ölçü de heri kadar kesin görülmemekle 1984'te bir metre, ışığın boşlukta 299.792.458 saniyede aldığı yol olarak belirlenmiş. Saniye nedir diye aklıma bir soru gelirse onu da hemen tahlalayalım: bir saniye, sezyum-133 atomunun taban durumundaki iki aşırı ince enerji arasındaki elektron geçişine karşılık gelen ışınının 9.192.631.770 çevrilik süresine eşitmiş.

Herneyse, biliminsanları arasında neyle ölçüleceği, hangi ölçeğin hangi ölçüye ne kadarına eşdeğer olduğu hakkında fikir birliği oluşmuş ama beşeri birimler, edebiyat ve sanat dallarında birim üretmek pek rastladığımız bir olay değil. Ama geçenlerde Prof. Frederic Maphael'in London Times'ın edebiyatergisinde yayınlanan bir makalesinde, 14. yüzyılda İngiltere'de Oxford Calculators (hesapçılar) diye bilinen bir grup akademisyenin delicesine birim

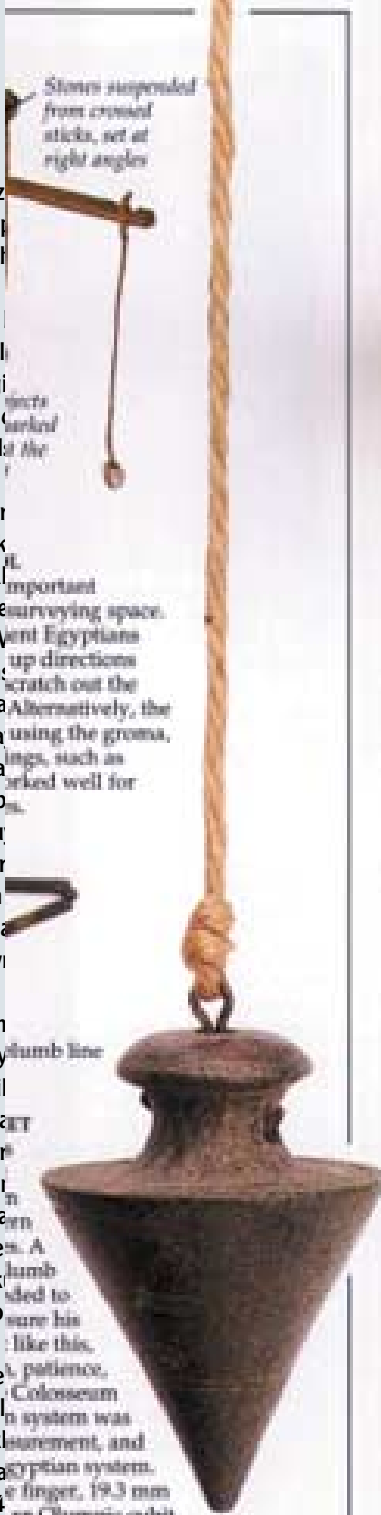

ed differently. Time is measured g unrolled, noting each marker (rd), 2 metres, 3 metres, and so measure can be seen, only the '. The only choice is how big an s different because both ends of can be seen at the same time, and ler carried around. A length rried around like

Late 20th-century surveyor's folding rule

ürettikleri, önce "hız bilimsel tanıtımını yaparını alamayarak günah ramları bile ölçmeye du. Yani bu konuda mış ama sonu getiril sevinin ölçülebileceği ama temel bilimlerin da ölçümler yapılabilir. rulsu işler ne kadar için, bir kıskançlık bir boşanma davaları çok bağlanabilirdi. Bir Kl atışı x 3.9 / beyinde 0.25666667, gibi. V mu Birimi TSB = tan ma (saat) x 35 (korna dan sollayan araba sa tanımlanması en kola (AB) olacaktı. Şöyle b tıksal geliyor. AB = u x aynaya bakarak har bir mantığa uymayan sı x (yazdığınız şiir sa suna attığınız şiir sayı turası x unutkanlık mantığa uygun görün mantıksız hareket say

Maalesef beşeri bil göz attığımızda bir oluşturmayı, ana kav ların ne olduğu hakkı da bile fikir birliği sa lanmış değil. Örne antropolojide insan k denince akla o to inançları, sanatı ve entellektüel etkinlikle şan bir bütün akla gel eber ve Clyde Cluck ropologlar, "Kültür" a bu kavramın tam 164 yazıyorlar. Acaba bu mudur diye başınızı kaşıyorsanız biraz beklemeniz gerekecek; edebiyat ve kültür tarihçilerinin "romantik" kavramı için yaptıkları tanımların sayısı bu rakamı gölgede bırakabilir. Aklınıza şöyle bir sahne getirin: 3 gündür traş olmamış, atleti göbeğinin ancak yarısını kapayabilmiş, ağzında dikeye 30 derece yatmış bir sigara, asık suratlı bir bey masada gazete okuyor. Karşısında saçları ondüle maşalarına esir düşmüş, makyajı sanki felçli bir

malasıyla atılmış bir balık deniz kenarında el ele için batışını seyreden iki di sizlere bu çiftlerin handiye sorsam doğru yanıt nmazsınız. Doğa sevgisi bir özelliği olduğu için ve imin doğayla daha uyumun gerektiğine inanan bir u konuda biraz araştırma ize yukarıda verdiğim iki getirdiğinin ötesinde pek öğrenemedim. Avrupa'da nlarından başlayarak 19.

na kadar d... ketlilik, t... a bu harel... n dahil ed... fikir birli... i klasisizm... başını çe... ğ'a, kimi... sine karşı... cım olarak... nuda yazıl... giliz şairle... orth ve C... i listenin... çoyarken... ni romantik sayma... mışlar bile. Ama hemen herkesin hemfikir olduğu bir şey varsa o da romantiklerin mantık ka... duyusallığa da önem kleridir. Ama bu kadar kı... tanıtım da koskoca bir al harekete hakkını vere-

ünüz gibi sosyal bilimler... ta tanımlar yapmak, stan... emek temel bilimdekiler... değil. Ama o sahada da ba... zı ilginç tanımlamalar ve yaklaşımlar yok değil. Kitap veya film olsun, bir sanat eserinin pornografik olup olmadığının tesbiti, o eserin sahibini bazen yargı önüne çıkarabilecek kadar ciddi bir olaydır. Bu gibi durumlarda yargıç, genellikle sanat dünyasında isim yapmış saygın kişilerin görüşüne başvurur.

Ama adını anım... samadığım bir /argıç buna bile yerek görmüyor... nuş: "Pornografi /i size tarif edem ama, görünce hemen tanı-

rım". Benim anımsadığım kadarıyla Batı ülkelerinde bu çeşit davalar genellikle film ve kitaplarla ilgilidir. (Bu arada hemen kitabın da resmî tanımlamasını yapalım: En azından 19 sayfa basılmış metin. Buna kapaklar dahil değil.) Ben bir şiir için davaya gidildiğini anımsamıyorum ama "şiir nedir?" sorusu birçok kişi gibi benim de üzerinde kafa yordüğüm bir konu. (Tabii hiciv şairi Nefi'nin padişaha hakaretten dolayı mahkemeye çıkmadan boynunun vurulduğu gerçeğini bu kategoriye katmıyoruz) Bildiğiniz gibi, şiirin vezinlisi var, vezinsizi var; Japonların haykunanları var; Coleridge of the Ancient Mariner bir kitap uzunluğunda bir kitap uzunluğunda arı var. Sayfaya baktıkla resmi geçit yapan aüfreze gibi derli toplu ünen şiirler olduğu gimsraları, rotasını şarımış bir kuş sürüsü rotasına benzeyen şiirler de var. Ama şair Robert Frost, en katiliminsanının bile bebisini alabilecek kadar ne bir şiir tanımlaması yapmış. Bir eserin şiir olduğunu anlamak için onu düz bir metin olarak yazın, ikisinin arasındaki fark "şiirselliğe" eşittir. Şimdi bu formülü Cenap Şehabettin'in bir kıtasına uygulayalım:

*Seni zambak gibi gördükçe açık pencerede
Gül açar bahtımın evvelki hazanlık korusu
Genç eder ufku mu hülyalarımın genç kokusu;
Sorum ak saçımın örttüğü yıllar nerede.*

Şimdi Frost'un önerisine uyarak bu şiiri (başkası da olabilir) düz bir metin olarak yazalım: "Senin zambağa benzer yüzünü görür görmez aşık oldum. Ben yaşamı başımı almış birisi olduğum halde senin aşkın beni gençleştirdi." Şimdi şiirin ne olduğunu anladınız herhalde!

Genç okuyucularımız sakın yalnız anlamasınlar, bizim beşeri bilimler ve sanatı küçümsemek gibi bir niyetimiz yok; tam aksine, bunlar bilimle birlikte kültür bütünü'nün vazgeçilmez parçalarıdır. Ama 1959 yılında İngiltere'de yapılan bir konuşma, bu iki kampı birbirine düşürdü ve kültür tarihinde eşi görülmemiş bir kavga başladı- kıyamet koptu demek daha doğru olur. Biz bu yazımızla sizi ring kenarında bir iskemleye oturtmaya çalıştık, maçı gelecek sayıda izleyeceksiniz.